

Erken Çocuklukta Baba Kaybında Bağlanma Biçimleri ve Yakın İlişkilerdeki Psikolojik Eğilimler

Attachment Styles and Psychological Tendencies in Intimate Relations in Paternal Loss in Early Childhood

Berna Güloğlu

*Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalı, Türkiye
bernaguloglu@gmail.com*

Özlem Karairmak

*Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalı, Türkiye
ozlemkarairmak@gmail.com*

ÖZ

Erken çocukluk dönemindeki baba kaybı bireyin yakın ilişki kurma örüntüsü üzerinde belirgin izler bırakacak olumsuz bir yaşantı olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı erken yaşta baba kaybı yaşamış şehit çocuklarının bağlanma biçimlerini ve yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimlerini incelemektir. Bu doğrultuda, çalışmada iki alt amaç bulunmaktadır. İlk amaç, erken yaşta ebeveyn kaybı yaşamış yetişkin şehit çocuklarında yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimlerin romantik ilişki yaşama durumuna ve bağlanma biçimine göre farklılık gösterip göstermediğini sınamaktır. İkinci amaç, erken yaşta ebeveyn kaybı yaşamış yetişkin şehit çocuklarının yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimlerinin bağlanma biçimlerini yordamadaki rolünü incelemektir. Araştırmaya katılan 105 (50 Kadın, 55 Erkek) yetişkin şehit çocuğuna Demografik Bilgi Formu, Çok Boyutlu İlişki Ölçeği ve İlişki Ölçekleri Anketi posta yoluyla uygulanmıştır. Verilerin analizlerinde çok yönlü varyans analizi, Pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği ve çoklu regresyon istatistik yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, erken yaşta baba kaybı yaşamış şehit çocuklarında güvenli bağlananlar *ilişkiye odaklanma*, *ilişki doyumu*, ve *ilişki girişkenliği* psikolojik eğilimlerinde sağlıklı bağlanan gruptan anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır. Sağlıksız bağlanan grup *ilişki korkusu* psikolojik eğiliminde anlamlı derecede güvenli bağlanan gruptan daha yüksek puan almışlardır. Ayrıca, erken yaşta baba kaybı yaşamış şehit çocuklarında yakın bir romantik ilişki yaşayanlar *ilişkiye odaklanma*, *ilişki doyumu*, *ilişkide kendine güven* ve *içsel ilişki kontrolü* psikolojik eğilimlerinde romantik ilişkisi olmayan gruptan anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır. Son olarak, yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimlerin bağlanma biçimlerini yordadığını göstermektedir. *İlişkiye odaklanma*, *ilişki girişkenliği* ve *dışsal ilişki kontrolü* güvenli bağlanma için anlamlı yordayıcı değişkenler olarak bulunmuştur. Korkulu bağlanmayı anlamlı derecede yordayan yakın ilişkideki psikolojik eğilimler *ilişki korkusu* ve *ilişki girişkenliği* olarak bulunmuştur. *İlişki korkusu* ve *ilişkiye odaklanma* kayıtsız bağlanma biçimini açıklamıştır. *ilişkiye odaklanma* ve *içsel ilişki kontrolü* kayıtsız bağlanmayı açıklamıştır.

Anahtar kelimeler: Bağlanma biçimleri, Yakın ilişki, Psikolojik eğilimler, Baba kaybı

Geliş Tarihi/Received
25 Ocak/January 2016

Kabul Tarihi/Accepted
22 Şubat/February 2017

Elektronik Yayın Tarihi/Online Published
7 Mart/March 2017

ABSTRACT

Early childhood father loss is considered as a negative life event that has an important effect on the pattern of establishing close relationship. The aim of the current study is to investigate attachment styles and psychological tendencies associated with intimate relations of adult children of martyr. Therefore the study consists of two sub-aims. One

aim is to test the differences in psychological tendencies associated with intimate relations based on having romantic relation and attachment styles. Second aim is to examine the predictive role of psychological tendencies associated with intimate relations on the attachment styles among adult children of martyr. Demographic Information Form (DIF), Multidimensional Relationship Questionnaire (MRQ) and Relationship Scales Questionnaire (RSQ) were administered to 105 (50 females, 55 males) adult children of martyr via mailing. Multivariate analysis of variance (MANOVA), Pearson correlational coefficient, and multiple regression analysis were used to analyze the data. Results indicated that adult children of martyr who have a secure attachment style scored significantly higher in subscales of focusing on relationship extremely, relational satisfaction, and relational assertiveness. On the other hand, participants who had a unhealthy attachment style received higher scores in the subscale of fear of relationship. Moreover, participants who have a romantic relationships scored significantly higher in subscales of focusing on relationship extremely, relational satisfaction, relationship esteem, and internal relational control. Finally, the findings revealed that psychological tendencies associated with intimate relations predicted the attachment styles. Focusing on relationship extremely, relational assertiveness, and external relational control were significant predictors of secure attachment style. It was found that fear of relationship and relational assertiveness were important predictors of fearful attachment. Fear of relationship and focusing on relationship extremely was found as important predictors of dismissive attachment style. The important predictors of preoccupied attachment style was found as focusing on relationship extremely and internal relational control.

Keywords: Attachment styles, Intimate relations, Psychological tendencies, Paternal loss

GİRİŞ

Erken çocuklukta ebeveyn kaybı uzun dönemde etkilerini koruyacak travmatik bir yaşantı olarak görülmektedir. En az anne-çocuk ilişkisi kadar eşsiz bir bağ ve bağlanma olan baba-çocuk ilişkisi (Mackey, 2001), bireyin yaşamındaki en anlamlı ilişkilerden biridir (Rohner ve Veneziano, 2001). Bireyin yaşamının on altıncı ayından itibaren babasıyla ilişkisi önem taşımaya başlamaktadır (Mahler, Pine ve Bergman, 1975). Babanın çocuk gelişimine birincil katkısı anne-çocuk arasındaki biyolojik ve simbiyotik ilişkinin içine girerek çocuğun anneye kurduğu simbiyotik ilişkinin dışına çıkmasına olanak sağlamaktır. Baba, bireyin yaşamındaki ‘ilk yabancı’, ‘dış dünyanın ilk temsilcisi’ olarak görülür (Forrest, 1967). Babanın, çocuğunun sevgi, hayranlık ve kimlik konularındaki erken objesi olma, çocuğuyla fiziksel temas yoluyla ilişki kurma, güçlü ve herşeyin üstesinden gelebilen kahraman olma rolleri bulunmaktadır (Burlingham, 1973). Ayrıca, baba; şevkat göstererek, ilgilenerek, koruyarak, örnek olarak, rehberlik ederek ve evin geçimini sağlayarak bireyin psikolojik sağlığını olumlu yönde etkilemektedir (Lamb, 2000). Babasını kaybeden çocukların, babasını kaybetmeyen veya ebeveynleri boşanan çocuklara göre çekingenlik, utangaçlık gibi içedönük davranışları daha fazla sergiledikleri bulunmuştur (Hetherington, 1972).

Her ne kadar bağlanma örüntüsünün merkezinde temel bakım sağlayıcı olarak anne yer alsada baba figürünün bireyin psiko-sosyal gelişimine etkisi kaçınılmazdır. Bireyin bakımını sağlayan kişiyle ilişki kurması, onu araması ve ona yönelik yakınlık arayışında bulunması olarak tanımlanan ve özellikle stresli durumlarda kendini gösteren bağlanma biçimi bireyin yetişkin yaşamında kurduğu yakın ilişkilerini şekillendirmede oldukça etkilidir (Bowlby, 1969, 1982). Bireyin, birincil bakıcısıyla kurduğu ilişkinin sonucunda oluşan bağlanma biçimi; sevgi ve ilgiye layık olup olmadığına dair inanç ve beklentilerinden oluşan içsel çalışan modeller (internal working models) veya hem kendisine hem de diğerlerine yönelik zihinsel temsiller (mental representations) oluşturmasına yol açar (Bowlby, 1982). Kendine yönelik zihinsel model, bireyin; sevgi, ilgi ve bakıma layık ve sevilebilir bir birey olduğuna dair inancına işaret ederken, diğerlerine yönelik zihinsel modeli ise, insanların onun ihtiyaçlarına

karşı hem duygusal hem de davranışsal olarak ne kadar hazır ve tepkisel olduğuna dair inancının göstergesidir (Bowlby, 1982). Bireyin kendini güvende hissetmesi ve çevresiyle anlamlı ilişkiler kurmasında önemli bir rol oynayan bağlanma biçimi, yetişkin hayatında etkilerini sürdürerek; sevme, yakınlık ve başa çıkma kapasitelerini belirler (Bowlby, 1969, 1982).

Bowlby'nin (1982) kendilik ve diğerlerine ilişkin içsel çalışan modellerinden hareket eden Bartholomew ve Horowitz (1991) her içsel çalışan modeli olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayırmış ve güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız olmak üzere dört tür bağlanma biçimi tanımlamıştır. Güvenli bağlanma biçimine sahip olan bireylerin; kendilerine ve diğerlerine karşı olumlu içsel çalışan modellere sahip olup, diğer insanlarla yakın ilişkiler kurmakta rahat oldukları ve başkalarına güvendikleri belirtilmektedir. Korkulu bağlanma biçimine sahip olan bireyler; kendilerine ve başkalarına karşı olumsuz içsel çalışan modeline sahip olup, kendisinin sevmeye layık olmayan, başkalarının ise güvenilmez ve reddedici olduklarına dair inanç geliştirmiştir. Saplantılı bağlanma biçimi ise kendine olumsuz, başkalarına karşı olumlu içsel çalışan modeli temsil eder ve bireyin kendinin sevmeye, başkalarının ise güvenilir ve kabul edici olduğuna dair inancını yansıtır. Kayıtsız bağlanma biçiminde, bireyler kendine olumlu, başkalarına olumsuz içsel çalışan model geliştirmiş olup, kendilerini sevmeye layık görürken, başkalarının ise güvenilmez olduğuna dair inanca sahiptir.

Stres, korku ve kaygıya yol açan travmatik bir yaşantıya maruz kalan çocuk başa çıkma becerilerini harekete geçirmek için ebeveynlerinden gelecek desteğe ihtiyaç duyar. Babanın çocukluk ve ergenlik döneminde bireyin yaşamda etkin bir rol oynaması, bireyin yakın, sıcak ve güvene dayalı yakın ilişkiler kurabildiğinin göstergesi olan güvenli bağlanmanın; düşük düzeyde rol almasının ise kaçınan ve kaygılı bağlanma biçimlerinin yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir (Van Schaick ve Stolberg, 2001). Doğduğu andan itibaren çocuğuyla etkin zaman geçirerek onun yaşamının içinde olduğunu hissettiren baba, çocuğunun yakın ilişkiler kurma kapasitesini desteklemede önemli bir rol oynamaktadır (Biller, 1993). Örneğin, 12-18 yaşları arasında ebeveyni kaybı veya ayrılığı yaşamış olan genç yetişkinler ile ebeveyn kaybı, ayrılığı yaşamamış olan yetişkinlerin kişilerarası ilişkilerinin incelendiği araştırmanın bulguları, ebeveyn kaybı veya ayrılığı yaşayan grubun insanların kendileriyle ilgilenmesine ve gruplara dahil etmelerine dair güçlü bir arzuya sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca, ebeveynleri boşanan ya da ebeveyn kaybı yaşayan erkeklerin herkesle güçlü yakın ilişki kurma arayışında oldukları, kadınların ise yakın ilişkilerden kaçındıkları bulunmuştur (Meshot ve Leitner, 1993). Bir başka çalışmada ise ebeveynini kaybeden bireylerin yakın ilişkileri riskli ve tehdit edici olarak algıladıkları tespit edilmiştir (Taylor, 1984). Benzer şekilde, ebeveyni boşanmış 40 kişiyle gerçekleştirilen çalışmanın bulguları diğer insanlara güvenmekte zorlandıklarını, bağlanmaktan korktuklarını, aşırı gelişmiş bir bağımsızlık duygularının olduğunu ve sevgi ve kabul ihtiyaçlarının çok yüksek olduğunu göstermektedir (Berman, 1991). Çocukluk döneminde İkinci Dünya Savaşı nedeniyle baba kaybı yaşamış kadınlarla yapılan nitel çalışmada (Taylor, 2010) ailede fazladan sorumluluk almak ve başkalarının bakımını üstlenmek ortaya çıkan temalardan biridir. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre, 'Beyaz atlı kurtarıcı prens'in geleceğine dair güçlü bir şekilde inanma ve diğerlerinden gelecek şefkate ihtiyaç duyma katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Baba yokluğu aynı zamanda güvensizlik, terk edilme korkusu, ikili duygularla başetme ve bir kurtarıcı ararken bir erkeğin kurtarıcısı olma ve yakınlık kurmaktan aşırı korkma gibi durumlara yol açmaktadır. Yakın ilişkilerde kontrolü kaybetme önemli bir endişe nedeni olarak ifade edilmekte ve çare olarak romantik partnerlerden uzak durma yolu benimsenmektedir. Özetle, hem annenin hem de babanın bağlanma biçiminin şekillenmesinde ve yetişkin yaşamında kurulacak ilişkilerin yakınlık ve güven hissi üzerinde önemli bir etkisi olacağı sonucuna varılabilir.

Yakın ilişkiler bireyin gelişiminin her evresindeki fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında ve kişiliğinin oluşmasında önemli bir role sahiptir. Bireyin yaşamı boyunca kurduğu yakın ilişkilerin kalitesi; psikolojik ve fiziksel sağlığını, güven duygusunu, iyi-oluş ve yeteneklerini, kendini değerli veya değersiz hissetmesini artırıp azaltabilir (Hetherington, 2003). Bağlanma biçimi ile yakın ilişkiler arasında ilişki olduğunu gösteren araştırma bulgularına rastlanmaktadır. Ergenler ile gerçekleştirilen bir araştırmanın bulguları, güvenli bağlanma ile arkadaşlık ilişkilerinde yakınlık ve güvenlik ile arkadaşlarından kabul ve destek beklentileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, korkulu ve kaygılı bağlanma, arkadaşlarından beklentilerinin olumsuz yönde olmasıyla ilişkili iken, kayıtsız bağlanma ise arkadaşlık ilişkilerindeki yakınlığın düşük olduğuna işaret etmektedir (You ve Malley-Morrison, 2000). Başka bir çalışmada ise güvenli bağlanan bireylerin kendini açma, arkadaşının kendini açmasına olumlu tepki verme ve sohbet boyunca arkadaşı tarafından anlaşılmiş, onaylanmış ve ilgilenilmiş hissetme düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Grabill ve Kerns, 2000).

Erken çocukluk döneminde şekillenen ve süreklilik arz ettiği belirtilen bağlanma biçiminin bireyin yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimlerinin belirleyicilerinden biri olarak görülebilir. Nitekim, bağlanma biçimi ve yakın ilişkiler arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Örneğin, çocuklukta şekillenen bağlanma biçiminin yakın ilişkilerin kalitesini, istikrarını ve ilişkiden duyulan memnuniyet düzeyini yordadığına işaret edilmiştir (Kirkpatrick ve Davis, 1994). Güvenli bağlanma, bireyin ilişkilerinde yaşadığı yakınlıktan rahatsızlık duymaması olarak kendini gösterirken, sağlıksız bağlanma ise yakınlıktan ve terkedilmekten kaygı duyma ile yakın ilişki geliştirmekten sakınma olarak iki türlü kendini göstermektedir (Collins ve Read, 1990). Ayrıca, güvenli bağlanan üniversite öğrencilerinin daha destekleyici ve tutarlı ikili ilişkiler geliştirdikleri ve ilişkilerinde güven, bağlılık ve doyumun yüksek olduğu tespit edilmiştir (Simpson, 1990). Başka bir çalışmada ise güvenli bağlanma stiline sahip üniversite öğrencilerin ilişkisel benlik saygısı düzeylerinin diğer bağlanma stillerinden birine sahip olanlardan; korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stiline sahip olanların ilişkisel depresyon düzeylerinin güvenli bağlanma stiline sahip olanlardan; saplantılı bağlanma stiline sahip olanların ise ilişkisel saplantılı düşünme düzeylerinin kayıtsız ve güvenli bağlanma stilinden birine sahip olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur (Hamarta, 2004). Güvenli bağlanma bireylerin yetişkin yaşamında kurduğu yakın ilişkilerin kalitesinde güçlü bir etkiye sahiptir.

Bu çalışmanın amacı erken yaşta baba kaybı yaşamış şehit çocuklarının bağlanma biçimlerini ve yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimlerini incelemektir. Bu doğrultuda, çalışmada iki alt amaç bulunmaktadır. İlk amaç, erken yaşta ebeveyn kaybı yaşamış yetişkin şehit çocuklarında yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimlerin romantik ilişki yaşama durumuna ve bağlanma biçimine göre farklılık gösterip göstermediğini sınamaktır. İkinci amaç, erken yaşta ebeveyn kaybı yaşamış yetişkin şehit çocuklarının yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimlerinin bağlanma biçimlerini yordamadaki rolünü incelemektir.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, erken yaşta ebeveyn kaybı yaşamış yetişkin şehit çocuklarında rastlanan yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimleri dikkate alınarak bağlanma biçimleri yordanmıştır. İlk olarak, bağlanma biçimine ve romantik ilişki yaşama durumuna göre gruplararası fark olup olmadığı sınanmıştır. İkinci olarak, bağlanma biçimleri ve yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimleri arasındaki çoklu ilişkiler incelenmiştir. Bu kapsamda, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Bağlanma biçimleri ve yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimler arasındaki anlamlı ilişkiler var mıdır?
2. Erken yaşta ebeveyn kaybı yaşamış yetişkin şehit çocuklarında rastlanan yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimler romantik ilişki yaşama durumuna ve bağlanma biçimine göre farklılık gösterir mi?
3. Yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimler bağlanma biçimlerini yordamakta mıdır?

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Çalışmaya 105 (50 kadın, 55 erkek) babasını erken yaşta şehit olmuş kişiler katılmıştır. Yaş aralığı ise 18-30 arasında olup, ortalaması 21.55'tur. Çalışmaya katılanların % büyük kısmı (% 90) 3 yaş öncesinde babasını kaybetmiştir. Katılımcıların % 62'si annesiyle birlikte yaşamaktadır ve % 32'sinin annesi yeniden evlenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (% 84) anneleriyle ilişkilerini yakın ve güvenli olarak nitelendirmişlerdir. Katılımcıların % 8'i annesiyle ilişkisini karmaşık ve tanımlanamaz olarak rapor etmiştir. Yakın romantik ilişki yaşayanların oranı % 51'dir. Romantik ilişki yaşayan katılımcıların % 75'i yaşadığı ilişkiyi yakın ve güvenli olarak tanımlamışlardır. Romantik ilişkisi olan katılımcıların % 21'i yaşadığı ilişkiyi tedirgin edici (huzursuz) ve karmaşık (tanımlanamaz) olarak ifade etmiştir. Romantik ilişkisi olan 53 katılımcının 33 (% 62) tanesinin romantik ilişki süresi en az bir yıl sürelidir. Katılımcıların % 62'si bir yıldan fazla (en az 13 ay ve üzerinde) süren romantik bir ilişkisi olduğunu rapor etmiştir. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Şehit Olduğundaki Yaş Aralığı	Frekans	Yüzde
Doğum Öncesi	7	7
1-0 yaş	41	40.6
1-3 yaş	43	42.6
3-6 yaş	7	7
6-11 yaş	3	3
Rapor edilmemiş	4	
Toplam	105	
Anne Evlilik		
Evet	33	32
Hayır	71	68
Rapor edilmemiş	1	
Toplam	105	
Eğitim Düzeyi		
Lise	15	14
Üniversite	87	84
Lisansüstü	2	2
Rapor edilmemiş	1	
Toplam	105	

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu. Katılımcıların yaşı, eğitim düzeyi, babalarını kaybettikleri yaş, kiminle yaşadıkları, annelerinin medeni durumu, yakın bir romantik ilişkileri olup olmadığına ilişkin soruların yer aldığı bir form hazırlanıp uygulanmıştır.

Çok Boyutlu İlişki Ölçeği (ÇBİÖ). Çok Boyutlu İlişki Ölçeği'nin (Snell, Schicke ve Arbeiter; 2002) Türkçe uyarlaması Büyüksahin (2005) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği faktör analiz ile sınanmıştır ve sekiz alt boyut elde edilmiştir. Beşli likert tipi olarak değerlendirilen ölçekte yer alan 53 madde alt boyutlara dağılmaktadır. Yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimleri ifade eden alt boyutlar *ilişkiye odaklanma, ilişki korkusu/kaygısı, ilişki doyumu, ilişki izlenimi ayarlama, ilişkide kendine güven, dışsal ilişki kontrolü, ilişki girişkenliği* ve *içsel ilişki kontrolü* olarak tanımlanmıştır. *İlişki korkusu/kaygısı, ilişki izlenimi ayarlama, ve dışsal ilişki kontrolü* olumsuz psikolojik eğilimler olarak değerlendirilmektedir. Uyarlama çalışmasında, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .81; test-tekrar test güvenilirliği .80 olarak bulunmuştur (Büyüksahin, 2005). Ölçeğin bu çalışma kapsamındaki Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .86'dir.

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA). Bağlanma biçimlerini belirlemek için İlişki Ölçekleri anketi (Griffin ve Bartholomew, 1994) kullanılmıştır. Türkçe uyarlama çalışması Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılmıştır. Ölçekten güvenli, korkulu, kaygılı ve saplantılı bağlanma biçimlerini ölçen dört sürekli puan elde edilmektedir. En yüksek puan kişinin bağlanma biçimini göstermektedir. Test-tekrar test yöntemi ile bağlanma biçimleri için elde

edilen değerler .54 ve .78 arasındadır (Sümer ve Güngör, 1999). 30 maddenin yer aldığı ölçek yedili likert tipidir. Ölçeğin bu çalışma kapsamındaki Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .78'dir. Güvenli ve korkulu bağlanma 9 madde, kayıtsız bağlanma 7 madde, saplantılı bağlanma 6 madde ile ölçülmüştür. Ölçekteki altıncı madde ters çevrilerek puanlamaya dahil edildiğinde saplantılı bağlanma biçimini, ters çevrilmeden kayıtsız bağlanma biçimini ölçmektedir.

Veri Toplama Süreci ve Analizi

Çalışmanın amacına uygun olarak babasını erken yaşta kaybetmiş bireylere ulaşabilmek için şehit aileleri düşünölmüştür. Bu doğrultuda, şehit yakınlarına ve gazilere yardım etmek amacıyla kurulan 'Mehmetçik Vakfı' ile iletişim kurulmuş ve çalışma için gerekli izin alınmıştır. Vakfın aracılığıyla çalışmada kullanılan veri toplama araçları şehit çocuklarına postalanmıştır. Geri gönderim için yedek zarf ve pulda eklenmiştir. Araştırmanın maddi yükümlülüğünü araştırmacılar karşılamışlardır.

Çalışmanın verileri Statistical Package for Social Sciences (IBM SPSS) 19.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. İlk aşamada çalışmadaki tüm değişkenlerin arasında iki yönlü ilişkiler Pearson korelasyon yöntemiyle incelenmiş ve betimsel istatistik ile veriler özetlenmiştir. İkinci aşamada, bağlanma biçimlerinin (güvenli-sağlıksız) ve romantik ilişki yaşayıp yaşama durumunun yakın ilişki eğilimleri üzerine etkisini sınamak için çok yönlü varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Üçüncü aşamada, yakın ilişki eğilimlerinin bağlanma biçimlerini yordama düzeylerini belirlemek için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Çoklu varyans analizi hariç, tüm istatistiksel değerlendirmelerde anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ kabul edilmiştir.

BULGULAR

Betimsel İstatistik Göstergeleri ve İlişki Analizleri

Verilerin dağılımındaki uç değerleri kontrol etmek amacıyla sürekli değişkenler standart z puanlarına çevrilmiştir. ± 3 z standart puanın altında ve üstünde kalan değere rastlanmamıştır. Verilerin normal dağılım varsayımını karşılayıp karşılamadığı çarpıklık katsayısına bakılmış ve her iki alt boyut puanların normalden önemli bir sapma göstermediği görölmüştür (Büyüköztürk, 2007). Çalışmanın sürekli değişkenlerinin dağılımı Kolmogorov-Smirnov Normallik testi ile sınanmıştır. Bağlanma biçimlerine ve yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimlere ait puanlar normal dağılım göstermiştir.

Korkulu, güvenli, kayıtsız ve saplantılı bağlanma puanları içinde en yüksek olan bireyin bağlanma biçimini belirlemektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma biçimleri sağlıksız bağlanma olarak nitelendirilmiş ve bağlanma biçimine göre iki grup (güvenli ve sağlıksız) oluşturulmuştur. Çalışmadaki değişkenler arasındaki çift yönlü ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson korelasyon katsayıları bağlanma biçimlerine göre oluşan alt gruplar ve tüm grup için ayrı ayrı hesaplanmış ve Tablo 2'de sunulmuştur. Sonuçlara göre, sağlıksız bağlanan grupta dışsal ilişki kontrolü ve güvenli bağlanma arasındaki ilişki anlamlı ve negatif yöndedir. ($r = -.406$). Öte yandan, sağlıklı bağlanan grupta içsel ilişki kontrolü ve güvenli bağlanma arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki bulunmuştur. ($r = -.407$). Yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimler arasından ilişkiye odaklanma güvenli bağlanma ile en yüksek oranda korelasyon gösteren değişkendir ($r = .434$). Güvenli bağlanan grupta, ilişkide kendine güven ve güvenli bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = .379$). Kayıtsız bağlanma ve ilişki doyumu arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = .357$). Beklendik şekilde, korkulu bağlanma ve ilişki korkusu arasındaki ilişki anlamlı ve pozitif yöndedir ($r = .539$). Ayrıca, korkulu bağlanma ilişki girişkenliği arasındaki ilişki negatif yönde ve anlamlıdır. ($r = -.399$).

Tablo 2. Çalışma Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
İlişkiye Odaklanma	1	.34*	.57**	.33*	.44**	.12	.18	.35*	.05	.00	.29*	.41**
	1	-.24	.37**	-.05	.46**	.09	.03	.20	.13	-.19	.34*	.21
	1	-.05	.52**	.10	.44**	.06	.16	.26**	-.10	-.25**	.30**	.43**
İlişki Korkusu	1	-.19	.42**	-.05	.19	-.19	.00	.58**	.40**	.15	-.04	
	1	-.58**	.49**	-.58**	.43**	-.52**	-.19	.43**	.16	.04	-.21	
	1	-.47**	.48**	-.39**	.33**	-.43**	-.14	.54**	.35**	.08	-.28**	

Tablo 2. Devamı

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
İlişki			1	.05	.55**	-.05	.54**	.39**	-.20	-.26	.08	.40**
Doyumu			1	-.28*	.64**	-.23	.40**	.49**	-.17	-.14	.04	.12
İlişki			1	-.18	.58**	-.18	.50**	.41**	-.34**	-.35**	.07	.40**
İzlenimi			1	-.12	.26	.00	-.05	.37**	.27	.20	.224	
Ayarlama			1	-.23	.64**	-.40**	-.45**	.21	-.17	.13	-.29*	
İlişkide			1	-.24*	.43**	-.30**	-.30**	.35**	.10	.18	-.13	
Kendine			1	.10	.60**	.76**	-.20	-.02	-.22	.37**		
Güven			1	.10	.60**	.76**	-.20	-.02	-.22	.37**		
Dışsal İlişki			1	.29*	.35*	.14	.10	.03	-.07			
Kontrolü			1	-.44**	-.35*	.21	-.06	.05	-.40**			
İlişki			1	-.10	.00	.18	.08	.00	-.21*			
Girişkenliği			1	.61**	-.24	-.22	-.21	.37**				
İçsel İlişki			1	.45**	-.19	-.02	-.09	.01				
Kontrolü			1	.56**	-.39**	-.26**	-.16	.36**				
Korkulu			1	.40*	.08	-.36**						
Bağlanma			1	.42**	.44**	-.07						
Kayıtsız			1	.60**	.26**	-.54**						
Bağlanma			1	-.28	-.16							
Saplantılı			1	-.00	-.07							
Bağlanma			1	-.01	-.45**							
Ort.	30.10	25.30	30.82	14.16	20.76	11.29	13.91	13.36	34.74	30.86	21.67	36.92
S.	10.05	6.90	6.92	5.05	5.26	3.96	3.64	3.55	10.50	7.46	5.42	8.20

* $p < .05$, ** $p < .01$ Güvenli Bağlanma (n = 50) Sağlıksız Bağlanma (n =49) Bütün Grup (N=105)

Romantik İlişki ve Bağlanma Biçimlerine Göre Yakın İlişkilerdeki Psikolojik Eğilimler

Araştırma kapsamında, yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimler romantik ilişki yaşama durumuna ve bağlanma biçimine göre farklılık gösterip göstermediklerine belirleyebilmek amacıyla çoklu varyans analizi yapılmıştır. Çok değişkenli normallik varsayımı için Mahalonobis uzaklık değeri dikkate alınmıştır ve gözlenen değişkenler kritik değer olan 13.82'yi aşmamıştır (Pallant, 2005). Bonferroni düzeltmesi kullanıldığından .025 anlamlılık düzeyi olarak kabul edilmiştir.

Gruplararası farkı sınamak amacıyla kullanılan çok yönlü varyans analizi sonucuna göre, romantik ilişki yaşama yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimler üzerinde etkili bulunmuştur. Bir katılımcı romantik ilişki durumuna yanıt vermediğinden analize dahil edilmemiştir. Bonferroni Eşitsizliği Metodu kullanılarak yapılan çok yönlü varyans analizi sonucunda, bağımlı değişkenlerdeki ortalamaların farkı romantik ilişki yaşama durumuna göre [Wilks $\lambda = .69$, $F_{1,102}=5.34$, $\eta^2=.31$, $p =.000$] istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Romantik ilişki yaşama durumuna göre betimsel istatistik değerleri Tablo 3'de verilmiştir. Erken yaşta baba kaybı yaşamış şehit çocuklarında yakın bir romantik ilişki yaşayanlar *ilişkiye odaklanma*, *ilişki doyumu*, *ilişkide kendine güven* ve *içsel ilişki kontrolü* psikolojik eğilimlerinde romantik ilişkisi olmayan gruptan anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır.

Tablo 3. Romantik İlişki Yaşama Durumuna Göre Betimsel İstatistik Değerleri

	Romantik İlişki	$\bar{x}$	SS	n	F	p
İlişkiye Odaklanma	Evet	35.12	9.32	53	34.32	.000
	Hayır	25.08	8.08	51		
	Toplam	30.20	10.05	104		
İlişki Korkusu	Evet	24.67	6.70	53	22.94	.000
	Hayır	25.66	6.85	51		
	Toplam	25.15	6.76	104		
İlişki Doyumu	Evet	33.73	6.22	53	10.01	.002
	Hayır	27.79	6.40	51		
	Toplam	30.82	6.95	104		
İlişki İzlenimi Ayarlama	Evet	14.09	4.95	53	10.01	.002
	Hayır	14.22	5.25	51		
	Toplam	14.16	5.08	104		
İlişkide Kendine Güven	Evet	22.39	3.64	53	9.35	.003
	Hayır	19.34	5.93	51		
	Toplam	20.90	5.11	104		
Dışsal İlişki Kontrolü	Evet	11.25	4.19	53	9.35	.003
	Hayır	11.40	3.77	51		
	Toplam	11.32	3.97	104		
İlişkide Girişkenliği	Evet	14.66	3.37	53	9.35	.003
	Hayır	13.26	3.7	51		
	Toplam	13.97	3.59	104		
İçsel İlişki Kontrolü	Evet	14.38	2.91	53	9.35	.003
	Hayır	12.32	3.90	51		
	Toplam	13.37	3.57	104		

Çoklu varyans analiziyle aynı zamanda bağlanma biçimlerinin yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimler üzerine etkisi sınanmıştır. İki katılımcının bağlanma ölçeğinden aldıkları puanlar bağlanma biçimlerini ayırt etmediğinden analize dahil edilmemiştir. Korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma biçimleri sağlıklı bağlanma olarak tanımlanmıştır. Güvenli bağlanan ve sağlıklı bağlanan olmak üzere iki ayrı grup oluşturulmuştur. Bonferonni Eşitsizliği Metodu kullanılarak yapılan çok yönlü varyans analizi sonucunda, bağımlı değişkenlerdeki grup ortalamalarının [Wilks $\lambda = .75$, $F_{1,102} = 3.82$, $\eta^2 = .0245$ p = .001] farkı istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Bağlanma biçimine göre betimsel istatistik değerleri Tablo 4'te verilmiştir. Erken yaşta baba kaybı yaşamış şehit çocuklarında güvenli bağlananlar *ilişkiye odaklanma*, *ilişki doyumu*, ve *ilişki girişkenliği* psikolojik eğilimlerinde sağlıklı bağlanan gruptan anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır. Sağlıklı bağlanan grup *ilişki korkusu* psikolojik eğiliminde anlamlı derecede güvenli bağlanan gruptan daha yüksek puan almışlardır.

Tablo 4. Bağlanma Biçimlerine Göre Betimsel İstatistik Değerleri

	Bağlanma Biçimi	$\bar{x}$	SS	n	F	p
İlişkiye Odaklanma	Güvenli	33.39	10.38	50	11.16	.001
	Sağlıklı	27.01	8.96	53		
	Toplam	30.10	10.15	103		
İlişki Korkusu	Güvenli	23.41	5.72	50	7.48	.007
	Sağlıklı	27.05	7.60	53		
	Toplam	25.28	6.97	103		

Tablo 4. Devamı

	Bağlanma Biçimi	$\bar{x}$	SS	n	F	p
İlişki Doyumu	Güvenli	33.38	6.17	50	14.08	.000
	Sağlıksız	28.54	6.86	53		
	Toplam	30.89	6.94	103		
İlişki İzlenimi Ayarlama	Güvenli	13.32	4.61	50		
	Sağlıksız	14.87	5.43	53		
	Toplam	14.12	5.09	103		
İlişkide Kendine Güven	Güvenli	21.80	5.19	50		
	Sağlıksız	19.82	5.29	53		
	Toplam	20.78	5.31	103		
Dışsal İlişki Kontrolü	Güvenli	10.89	3.88	50	11.36	.001
	Sağlıksız	11.66	4.11	53		
	Toplam	11.29	4.00	103		
İlişkide Girişkenliği	Güvenli	15.11	3.30	50		
	Sağlıksız	12.78	3.67	53		
	Toplam	13.91	3.67	103		
İçsel İlişki Kontrolü	Güvenli	13.72	3.70	50		
	Sağlıksız	13.02	3.48	53		
	Toplam	13.36	3.59	103		

Yakın İlişkilerdeki Psikolojik Eğilimlerin Bağlanma Biçimlerini Yordama Gücü

Çalışma kapsamında, değişkenlerin aralarındaki yordayıcı ilişkileri sınamak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. İlişki Ölçekleri Anketi'nden elde edilen dört farklı bağlanma biçimini temsil eden sürekli puanların bağımlı değişken yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimleri bağımsız değişken olduğu dört ayrı regresyon modeli test edilmiştir. Çoklu standart regresyon analizlerinden önce, Mahalonobis Uzaklığı kritik değerleri dikkate alınarak çoklu normallik kontrol edilmiştir. Mahalonobis değerleri kritik değerleri aşmamıştır. Çoklu standart regresyon analizlerinde bağımsız değişkenler için stepwise girişi kullanılmıştır. Çoklu standart regresyon modellerinin çoklu bağıntı varsayımını ihlal etmediğini gösteren VIF değerleri ve tolerans değerleri kabul edilir düzeydedir.

İlk çoklu regresyon analizinde, yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimler yordayıcı değişken ve güvenli bağlanma ölçüt değişken olarak model test edilmiştir. Regresyon modeli ile açıklanan varyans oranı (R^2) % 32 olarak bulunmuştur. Sonuçlara göre, önerilen regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır [$R = .56$, $F(3, 104) = 15.52$, $p = .000$]. *İlişkiye odaklanma*, *ilişki girişkenliği* ve *dışsal ilişki kontrolü* yordayıcı değişkenler olarak bulunmuştur. İkinci regresyon modelinde, ölçüt değişken olarak bir diğer bağlanma biçimi olan korkulu bağlanma alınmıştır. Yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimlerin yordayıcı değişken olduğu ikinci regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır [$R = .57$, $F(2, 104) = 24.36$, $p = .000$]. Korkulu bağlanmayı anlamlı derecede yordayan yakın ilişkideki psikolojik eğilimler *ilişki korkusu* ve *ilişki girişkenliği* olarak bulunmuştur. Modelin açıkladığı varyans oranı % 32'dir. Kayıtsız bağlanmanın ölçüt değişken ve yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimlerin yordayıcı değişken olduğu üçüncü regresyon modeli de anlamlı bulunmuştur [$R = .56$, $F(2, 104) = 23.91$, $p = .000$]. Önerilen modelde, *ilişki doyumu* ve *ilişki korkusu* kayıtsız bağlanma biçimini yordamış ve varyansın % 32'sini açıklamıştır. Son aşamada, yordayıcı değişkenler olarak yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimlerin saplantılı bağlanma biçimini ne kadar yordadığı incelenmiştir. Kurulan regresyon modeline göre, *ilişkiye odaklanma* ve *içsel ilişki kontrolü* anlamlı birer yordayıcı olarak modele girmiştir [$R = .424$, $F(2, 104) = 11.19$, $p = .000$]. Son regresyon modelinde açıklanan varyans oranı %18 olarak bulunmuştur. Tablo 5'te çoklu regresyon sonuçları özetlenmiştir.

Tablo 5. Bağlanma Biçimlerini Yordayıcı Yakın İlişkilerdeki Psikolojik Eğilimler

Güvenli Bağlanma	Model 1	Model 2	Model 3	95% CI
	B	B	B	
Sabit	26.25	18.23	23.43	(16.01,30.86)
İlişkiye Odaklanma	.35	.31	.33	(.19, .46)
İlişki Girişkenliği		.67	.61	(.23, .98)
Dışsal İlişki Kontrolü			-.43	(-.77, -.09)
R²	.19	.27	.32	
F	23.89	19.14	15.52	
ΔR²	.19	.085	.043	
ΔF	23.89	11.88	6.28	
Korkulu Bağlanma	Model 1	Model2		95% CI
	B	B		
Sabit	13.98	25.45		(13.54,37.54)
İlişki Korkusu	.820	.69		(.41, .96)
İlişki Girişkenliği		-.58		(-1.09, -063)
R²	.29	.31		
F	42.18	24.37		
ΔR²	.29	.03		
ΔF	42.18	4.94		
Kayıtsız Bağlanma	Model 1	Model 2		95% CI
	B	B		
Sabit	35.62	27.14		(20.09,34.18)
İlişki Doyumu	-.40	-.30		(.44,16)
İlişki Korkusu		.21		(.07, -.36)
R²	.26	.32		
F	36.71	23.91		
ΔR²	.26	.06		
ΔF	36.71	8.46		
Saplantılı Bağlanma	Model 1	Model 2		95% CI
	B	B		
Sabit	16.71	21.63		(17.38, 5.89)
İlişkiye Odaklanma	.16	.208		(.10, .30)
İçsel İlişki kontrolü		-.465		(-.74, -.18)
R²	.090	.18		
F	10.60	11.19		
ΔR²	.09	.087		
ΔF	10.60	10.78		

TARTIŞMA

Çocukluk dönemindeki travmatik yaşantılar, bireyin kişisel, sosyal, duygusal ve hatta fiziksel gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı, babalarını erken çocukluk döneminde kaybeden yetişkin şehit çocuklarının yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimlerinin bağlanma biçimlerini yordayıp yordamadığını belirlemektir. Bu doğrultuda ilk olarak bağlanma biçimi ve romantik ilişki yaşama durumuna göre gruplararası fark olup olmadığına bakılmış, ardından da bağlanma biçimleri ve yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimler arasındaki çoklu ilişkiler incelenmiştir. Araştırma bulguları, erken çocukluk döneminde babalarını kaybeden yetişkin şehit çocukları içinde romantik ilişkisi olanların, romantik ilişkisi olmayanlara göre ilişkiye odaklanma, ilişki doyumu, ilişkide kendine güven ve içsel ilişki kontrolü psikolojik eğilimlerinden daha yüksek puan aldıklarını göstermektedir. Ayrıca, güvenli bağlananların sağlıklı bağlananlara göre ilişkiye odaklanma, ilişki doyumu, ve ilişki girişkenliği psikolojik eğilimlerinden daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Bağlanma biçimlerini yordayan değişkenlere bakıldığında ise ilişkiye odaklanma, ilişki girişkenliği ve dışsal ilişki kontrolü değişkenlerinin güvenli bağlanmayı yordarken, ilişki korkusu ve ilişki girişkenliği değişkenlerinin ise korkulu bağlanmayı yordadığı tespit edilmiştir. Kayıtsız bağlanmayı yordayan değişkenlerin ilişki korkusu ve ilişkiye odaklanma; saplantılı bağlanmayı yordayan değişkenlerin ise ilişkiye odaklanma ve içsel ilişki kontrolü olduğu belirlenmiştir.

Çocukluk çağı travmatik yaşantılarının bireylerin yetişkin yaşamında kurduğu yakın ilişkileri üzerindeki etkisini inceleyen araştırmaların ağırlıklı olarak çocukluğunda ihmal, istismar mağduru bireyler ile ebeveyn boşanması yaşayan bireylerle gerçekleştirildiği, ebeveyn kaybının bireyin yetişkin yaşamındaki yakın ilişkileri üzerindeki etkisini inceleyen araştırmaların ise oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın bulgularıyla benzer şekilde, çocukluğunda cinsel istismara uğrayan kadınlar ile yapılan araştırmaların bulguları çocukluğunda cinsel istismara uğrayan kadınların, uğramayanlara göre kendilerini sosyal etkinliklerden soyutlandıklarını (Harter, Alexander ve Neimeyer, 1988) ve çevrelerindeki insanlara karşı güvensiz ve korkulu olduklarını (Davis ve Petretic-Jackson, 2000) göstermektedir. Diğer bir bulgu ise, ihmal ve istismar mağduru kadınların romantik ilişkide buldukları kişileri daha fazla terk ettiklerini ve boşanma oranlarının daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Aynı çalışmada, ihmal ve istismar mağduru kadınların romantik ilişkide buldukları kişileri destekleyici, ilgili, iletişime açık ve cinsel olarak sadık olarak algılamaları oranlarının daha düşük olduğu bulunmuştur (Colman ve Widom, 2004). Ayrıca, ihmal ve duygusal istismar mağduru olan üniversite öğrencilerinin topluma uyum ve sosyal ilişkilerinde güçlük ile bağlanma sorunları yaşadıkları tespit edilmiştir (Wark, Kruczek ve Boley, 2003).

Ebeveynlerinden birinin vefatı veya ebeveynlerinin boşanması sonucu tek ebeveyn ile kalmanın bireyin yetişkin yaşamındaki yakın ilişkileri üzerindeki etkisini inceleyen sınırlı sayıda araştırmanın bulguları ihmal ve istismar mağduru bireylerle gerçekleştirilen çalışmaların bulgularında olduğu gibi bu çalışmanın bulguları ile benzerlikler göstermektedir. Babalarını sekiz aylık ve dört yaş arasında kaybeden 32-64 yaşlarındaki beş kadınla bireysel görüşmelerle yürütülen çalışma sonucunda ortaya çıkan temalar; babalarının kim olduğuna dair bilgi eksikliği, boşluk duygusu, anneleriyle ve partnerleriyle ilişki kurmada zorluk, annelle ilgili çatışmalar, depresyon, üvey babaya bağlanma eksikliği ve partnerlerinin öleceği korkusudur (Gaddis, 2003). Ebeveyni vefat eden ve boşanan bireylerin yakın ilişkilerindeki davranış örüntülerini inceleyen bir başka çalışmada ise ebeveyni vefat etmiş genç yetişkinlerin yakın ilişkiden savındıkları veya tereddüt ettikleri, ancak ebeveyni boşanmış olanların ise hızla kur yapma davranışı gösterme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir (Hepworth, Ryder ve Dreyer, 1984). Babası vefat etmiş erkek çocuklarının babası vefat etmiş kız çocuklarına göre, babası yaşayanlara ve ailesi boşanmış olanlara göre dışsal denetim odağına sahip oldukları tespit edilmiştir (Parish ve Copeland, 1980). Bu bulgu, romantik ilişkide de dışsal denetim odağına sahip olabileceklerinin bir göstergesi olabilir. Başka bir çalışmanın bulguları ise boşanmış ailelerin yetişkin çocuklarının yakın ilişkiye, ilişkiden memnun kalmazlarsa kolayca ayrılacakları inancı ile başladıklarına işaret etmektedir (Duran Aydın, 1997).

Şehit çocuklarında baba kaybının ağırlıklı olarak üç yaş altında gerçekleşmesinden dolayı annenin çocuğunun sevgi, kabul görme ve yakınlık ihtiyaçlarını karşılayabilmesi çocuğun yetişkin yaşamındaki ilişkilerini şekillendirmesinde son derece önemlidir. Bir yandan tanıma şansı olmadığı, çok az tanıyabildiği ya da tanıdığı ve bağlandığı ebeveynini kaybetmenin verdiği acıyı yaşamak zorunda kalan çocuk, diğer yandan kendisine bundan sonra kendisine ne olacağını dair kaygı duymakta ve çevresine duyduğu güven duygusu zedelenmektedir. Bu sebeple, annenin yas süreci esnasında ve yas sürecinin ardından çocuğuyla ve çevresiyle ilişkilerini sürdürebilmesi güvendiği tek üs olarak kalan annenin davranışlarını model alacak olan çocuk için yol gösterici olacaktır.

Annesinin eşinin kaybindan önce çevresiyle kurduğu ilişkilerin kaybın ardından da aynı şekilde devam ettiğini, hatta annesinin yeni yakın ilişkiler oluşturduğunu gören çocuk için kendi çevresiyle ilişkiler kurmak daha kolay ve gerçekleştirilebilir olacaktır. Diğer yandan, kendisi de yas sürecinden geçmekte olan ebeveyn, çocuğunun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olabilir (Weller ve Weller, 1990). Bu durumda, bir ebeveynini kaybetmiş gibi gözükken çocuk, aslında birden fazla ebeveynini kaybetmiş gibidir. Sağ kalan ebeveyninden ihtiyaç duyduğu güven ve yakınlığı göremeyen bireyin yetişkin yaşamında kuracağı yakın ilişkilerinde sorunlar yaşayabilir. Sonuç olarak, hayatta kalan ebeveyn olarak anne ile kurulan ilişkinin kaybın ardında da aynı şekilde ve hatta güçlenerek sürmesi bireyin yetişkin hayatında anlamlı yakın ilişkiler kurmasına olumlu yönde etkilerken, kaybın ardından anneye kurulan yakınlık ilişkisindeki bozulma bireyin yetişkin yaşamındaki yakın ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu araştırmanın bulgusu da güvenli bağlanan şehit çocuklarının yakın ilişkilerinde; ilişki doyumu, ve ilişki girişkenliği psikolojik eğilimlerinden daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir. Ayrıca, üvey baba ile kurulan yakın ilişkilerin bireyin iyi-oluğu ile ilişkili olduğunun tespit edilmesi babanın yetişkin bireylerin yaşamında önemli bir figür olduğunun göstergesidir (Amato, 1994). Bu noktada erken yaşta babasını kaybeden şehit çocuklarının baba yerine koyabilecekleri (dayı, amca, dede gibi) figürlerin olması onun yetişkin yaşamında anlamlı yakın ilişkiler kurabilmesinde olumlu etkisi olabilir.

Sevilen birinin kaybı gibi travmatik bir yaşantının ardından bireylere sağlanacak psikolojik destek son derece önemlidir. Duran ve Ünsal'ın (2014) yapmış olduğu çalışmanın bulguları şehit ailelerinin %32.8'inin depresyon puanlarının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Şehit yakınlarına yönelik psikolojik destek verecek birimlerin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bireysel veya grup olarak psikolojik destek verilerek kayıp yaşayan bireylerin psikolojik sağlımlıkları, öznel iyi oluşları, benlik saygıları, yaşadıkları kayıpta bir anlam bulma çabaları ve geleceğe dair umutları geliştirilebilir. Bu sayede, bireyler sağlıklı yakın ilişkiler kurabileceklerdir.

Şehit yakınlarının psikolojik durumlarını tespit etmeye yönelik araştırmaların sınırlı olması bu araştırmanın önemini arttırmakla birlikte araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışma grubunu yetişkin şehit çocuklarının oluşturduğu düşünüldüğünde annelerinin yas sürecinde ve yas sürecinin ardından çocuğuyla ve kendi yakın çevresiyle kurduğu ilişki biçimi ile bağlanma örüntülerine araştırma kapsamına yer verilmemesi araştırmanın sınırlılıklarından biridir. Ayrıca, babanın kaybının ardından ailenin nasıl yeniden yapılandırıldığı, annenin yeniden evlenip evlenmediği, kiminle yaşamaya devam edildiği araştırma kapsamında incelenmeye alınmayan diğer değişkenlerdir. Şehit yakınlarıyla (ebeveyn, eş ve çocuklar) ileride yapılacak çalışmalarda bu konular ele alınabilir. Ayrıca, benlik saygısı, iyimserlik, umut, psikolojik sağlamlık, affetme, yaşamda anlam gibi kişilik özelliklerinin şehit yakınlarının psikolojik sağlıkları üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar gerçekleştirilebilir. Varoluşsal terapi, bilişsel-davranışsal terapi, gestalt terapi, sanat terapi gibi farklı yaklaşımları temel alarak gerçekleştirilecek grup çalışmaları deneysel olarak gerçekleştirilecek bilimsel çalışmalar ile hem uygulamacılara yol gösterilmiş hem de şehit yakınlarının psikolojik sağlıklarına destek olunmuş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Amato, P. R. (1994). Father-child relations, mother-child relations, and offspring psychological well-being in early adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 56(4), 1031-1042.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Berman, C. (1991). *Adult children of divorce speak out*. New York: Simon & Schuster.
- Biller, H. B. (1993). *Fathers and families: Paternal factors in child development*. Westport, CT: Auburn House.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Vol 1: Attachment* (1. bs.). New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss, Vol 1: Attachment* (2. bs.). New York: Basic Books.
- Burlingham, D. (1973). The preodipal infant-father relationship. *Psychoanalytic Study of the Child*, 28, 23-47.
- Büyüköztürk. Ş. (2007). *Sosyal Bilimler için veri analizi el kitabı* (8. bs.). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyükşahin, A. (2005). Çokboyutlu ilişki ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(2), 97-105.
- Collins, N. L. ve Read, S. J. (1990). Adult attachment, mental models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644-663.
- Colman, R. A. ve Widom, C. S. (2004). Childhood abuse and neglect and adult intimate relationships: A prospective study. *Child Abuse and Neglect*, 28, 1133-1151.
- Davis, J. L. ve Petretic-Jackson, P. A. (2000). The impact of child sexual abuse on adult interpersonal functioning: A review and synthesis of the empirical literature. *Aggression and Violent Behavior*, 5(3), 291-323.
- Duran Aydınтуğ, C. (1997). Adult children of divorce revisited: When they speak up. *Journal of Divorce & Remarriage*, 27(1/2), 71-83.
- Duran, S. ve Ünsal, G. (2014). Çankırı ilindeki şehit aileleri ve malul gazilerin psikolojik dayanıklılık ve depresif durumlarının belirlenmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 158-163.
- Forrest, T. (1967). The paternal roots of male character development. *The Psychoanalytic Review*, 54, 81-89.
- Gaddis, M. A. (2003). *When little girls grow up with dead fathers: A phenomenological study of early object loss and later intimate relationships* (Yayımlanmamış doktora tezi). Pacific Graduate Institute, United States.
- Grabill, C. M. ve Kerns, K. A. (2000). Attachment style and intimacy in friendship. *Personal Relationships*, 7, 363-378.
- Griffin, D. W. ve Bartholomew, K. (1994). The metaphysics of measurement: The case of adult attachment. K. Bartholomew ve D. P. Perlman (Ed.). *Advances in personal relationships: Attachment processes in adult relationships* (Vol. 5). London: Jessica Kingsley.
- Hamarta, E. (2004). *Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerindeki bazı değişkenlerin (benlik saygısı, depresyon ve saplantılı düşünme) bağlanma stilleri açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Harter, S., Alexander, P. C. ve Neimeyer, R. A. (1988). Long-term effects of incestuous child abuse in college women: Social adjustment, social cognition, and family characteristics. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(1), 5-8.
- Hepworth, J., Ryder, R. G. ve Dreyer, A. S. (1984). The effects of parental loss on the formation of intimate relationships. *Journal of Marital and Family Therapy*, 10(1), 73-82. doi:10.1111/j.1752-0606.1984.tb00567.x
- Hetherington, E. M. (1972). Effects of father absence on personality development in adolescent daughters. *Developmental Psychology*, 7(3), 313-326.
- Hetherington, E. M. (2003). Intimate pathways: Changing patterns in close personal relationships across time. *Family Relations*, 52(4), 318-331.
- Kirkpatrick, L. A. ve Davis, K. E. (1994). Attachment style, gender, and relationship stability: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(3), 502-512.

- Lamb, M. E. (2000). The history of research on father involvement. *Marriage and Family Review*, 29, 23-42.
- Mackey, W. C. (2001). Support for the existence of an independent man-to-child affiliative bond: Fatherhood as a Biological intervention. *Psychology of Men and Masculinity*, 2(1), 51-66.
- Mahler, M., Pine, F. ve Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the infant*. New York: Basic Books.
- Meshot, C. M. ve Leitner, L. M. (1993). Death treat, parental loss, and interpersonal style: A personal construct investigation. *Death Studies*, 17, 319-332.
- Pallant, J. (2005). *SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS for Windows*. Australia: Australian Copyright
- Parish, T. S. ve Copeland, T. F. (1980). Locus of control and father loss. *The Journal of Genetic Psychology*, 163, 147-148.
- Rohner, R. P. ve Veneziano, R. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5, 382-405.
- Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(5), 971-980.
- Snell, W. E., Jr., Schicke, M. ve Arbeiter, T. (2002). The Multidimensional Relationship Questionnaire: Psychological dispositions associated with intimate relations. W. E. Snell Jr. (Ed.). *New Directions in The Psychology of Intimate Relations: Research and Theory*. Cape Girardeau, MO: Snell Publications.
- Sümer, N. ve Güngör D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14, 71-106.
- Taylor, D. A. (1984). Views of death from sufferers of early loss. *OMEGA Journal of Death and Dying*, 14(1), 77-82.
- Taylor, S. E. (2010). The childhood experience of being a war orphan: A study of the effects of father loss on women whose fathers were killed in World War II. *Journal of Loss and Trauma*, 15, 228-241.
- Van Schaick, K. ve Stolberg, A. L. (2001). The impact of parental involvement and parental divorce on young adults' intimate relationships. *Journal of Divorce & Remarriage*, 36(1/2), 99-121.
- Wark, M. J., Kruczek, T. ve Boley, A. (2003). Emotional neglect and family structure: Impact on student functioning. *Child Abuse and Neglect*, 27, 1033-1043.
- Weller, E. B. ve Weller, R. A. (1990). Grief in children and adolescents. B. D. Garfinkel, G. A. Carlson ve E. B. Weller (Ed.). *Psychiatric Disorders in Children and Adolescents* içinde (s. 37-47). Philadelphia: W. B. Saunders Company.
- You, H. S. ve Malley-Morrison, K. (2000). Young adult attachment styles and intimate relationships with close friends: A cross-cultural study of Koreand and Caucasian Americans. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31(4), 528-834.

EXTENDED SUMMARY

Attachment Styles and Psychological Tendencies in Intimate Relations in Paternal Loss in Early Childhood

INTRODUCTION

The loss of parents during early childhood is considered as a traumatic event and a stressful period in one's life. The child goes through a painful period as a result of not getting to know the parent enough or establishing the bond with the parent and having lost this bond. Moreover, the child suffers a period of uncertainty and loss of confidence directed to the environment. The findings of the research studies show that young adolescents between 12 and 18 who have gone through loss or separation of parents tend to experience stronger willingness to seek attention from their environment and wish to be involved more. Furthermore, whereas males who have experienced a parent loss-separation seek stronger intimate relations, females tend avoid such relations (Meshot ve Leitner, 1993).

The interaction process with the ones in our lives last a life time and starts with birth. The quality of the intimate relations established during early childhood determines the the way individuals build relationships in the later periods of their lives. In this respect, attachment style which is described as the way the individual establishes relationships with the caretaker, the willingness to get in contact with that person and which manifests itself especially under stress, determines the way relationships with other people are shaped. (Bowlby, 1969, 1982). The attachment style established during early childhood determines the way individuals build relations in their lives and affects the psychological tendencies in their close relationships.

Intimate relations play a crucial role in meeting the physiological and emotional needs and personality development of the individuals. The quality of the intimate relations affect our physical and physical health, safety needs, well-being, competencies, and the way we perceive ourself (Hetherington, 2003). As important as the mother-child relationship, father-child bonding (Mackey, 2001), is also one of the most important and effective relationships in ones life (Rohner & Veneziano, 2001). An interested father plays an important role in supporting the capacity of his son's or daughter's way of establishing close relations (Biller, 1993 as cited in Van Schaick & Stolberg, 2001). Moreover, it has been pointed out that the attachment style shaped during childhood predicts the quality, stability and satisfaction level of the intimate relations.

The aim of the current study is to investigate attachment styles of adult children of martry in terms of psychological tendencies associated with intimate relations. At the first phase, whether there is a significant difference among attachment styles and romantic relationship status in terms of psychological tendencies associated with intimate relations was examined. At the second phase, the predictor role of psychological tendencies associated with intimate relations on attachment styles was investigated.

METHOD

Study Group

The participants of the study were recruited from adult children of martry. In total, 50 females (47.6%) and 55 males (52.4%) adult children of martry participated to the study. The mean age of participants was 21.55. 40.6% of participants lost their fathers at the age from 0 to 1, and 42.6% lost him at the age between 1 and 3. 63% of the participants have been living with their mothers. 31% of them reported that their mother married again. 83% of participants reported their relationship with their mother as intimate and secure, and 32% had a romantic relationship over a year.

Measures

Demographic Information Form (DIF), Multidimensional Relationship Questionnaire (MRQ) and Relationship Scales Questionnaire (RSQ) were used to collect the data in the current study.

Data Collection Procedure and Data Analysis

The data was collected with the permission of ‘*Mehmetçik Vakfı*’. A set of questionnaires with pre-stamped envelopes were posted to the adult children of martyr by the foundation.

For the purpose of investigating the possible differences among psychological tendencies associated with intimate relations of the participants by attachment styles (healty vs. unhealthy) and romantic relationship status (yes vs.no), MANOVA was carried out. The pearson correlational coefficient analyses was conducted in order to examine the bivariate relationships between attachment styles and psychological tendencies associated with intimate relations. Stepwise multiple regression was utilized to explore the predictor role of psychological tendencies associated with intimate relations on attachment styles.

RESULTS

Psychological Tendencies Associated With Intimate Relations in Terms of Romantic Relationship and Attachment Styles

The results of the MANOVA revealed that there is a significant difference between romantic relationship status and psychological tendencies associated with intimate relations [Wilks $\lambda = .69$, $F_{1,102}=5.34$, $\eta^2=.31$, $p = .000$]. Stating differently, participants who have a romantic relationships scored significantly higher in subscales of focusing on relationship exteremely, relational satisfaction, relationship esteem, and internal relational control. Moreover, MANOVA results indicated a significant difference between attachment styles and psychological tendencies associated with intimate relations [Wilks $\lambda = .75$, $F_{1,102}= 3.82$, $\eta^2= .0245$ $p = .001$]. Participants whose attachment style is secure scored significantly higher in subscales of focusing on relationship exteremely, relational satisfaction, and relational assertiveness. On the other hand, participants who had a unhealthy attachment style received higher scores in the subscale of fear of relationship.

The Predictor Role of Psychological Tendencies Associated With Intimate Relations on Attachment Styles

Results of stepwise multiple regression analysis demonstrated that focusing on relationship exteremely, relational assertiveness, and external relational control were significant predictors of secure attachment style, explaining 32% of total variance [$R= .562$, $F(3, 104)= 15.52$, $p=.000$]. Another finding was that fear of relationship and relational assertiveness were important predictors of fearful attachment, explaining 32% of total variance [$R= .569$, $F(2, 104)= 24.36$, $p=.000$]. In the third model, fear of relationship and focusing on relationship exteremely was found as important predictors of dismissive attachment style, explaining 29 % of total variance [$R= .540$, $F(2, 104)= 20.99$, $p=.000$]. At the final model, the important predictors of preoccupied attachment style was found as focusing on relationship exteremely and internal relational control [$R= .424$, $F(2, 104)= 11.19$, $p=.000$]. The explained variance was relatively low (%18).

DISCUSSION

Results of the present study indicated that adult children of martyr who have a romantic relationship got higher scores on focusing on relationship extremely, relational satisfaction, relational esteem, and internal relational control compared to adult children of martyr who have not a romantic relationship. Additionally, securely attached adult children of martyr had higher scores on psychological tendencies of focusing on relationship extremely, relational satisfaction, and relational assertiveness than unhealthy attached adult children of martyr. Consistent with the findings of this study, Hepworth, Ryder, and Dreyer (1984) found that young adults who lost their parent avoid or hesitate to establish an intimate relationship.

There are some factors that might strengthen or weaken the probability of having intimate relations in adulthood among individuals who lost their parent in early childhood. It was found that divorce have a negative relationship with life satisfaction in adulthood while damaging father-child relationship. The positive effect of having intimate relations with stepfather on the well-being of individuals indicate that father is an important figure in an individuals’ life (Amato, 1994). Thus, having a father figure (uncle, grandfather, stepfather, etc.) might have a positive impact on having the intimate relations among adult children of martyr. Since the paternal loss happen before the age of three, fulfilling the needs of love, acceptance, and intimacy by the mother has an essential role in order to form relations in adulthood. Despite children lost one parent, they feel that they lost both parents. Mothers would be a role model for their children in maintaining relationship with their children and environment during and after their grief. It would be more easier to establish relationships for children who lost their father if

they observe that their mothers maintain her relations with her environment or even initiating new relations after her loss. To be more precise, the continuation of strong relationship with the mother as a surviving parent after the paternal loss helps the individual to establish an intimate relations in their adult life.

Studies which were conducted with family members of martyr is very limited. The personality characteristics (i.e., self-esteem, optimism, hope, resilience, forgiveness, and meaning in life) on the psychological health of families members of martyr can be employed in the further studies. Moreover, experimental studies that will be based on existential therapy, cognitive-behavior therapy, gestalt therapy or art therapy would be beneficial for practitioners and contribute to psychological health of martyr's family members.